

לבניינה של הלכה

שיעורי הלכות שבת שהעביר רה"י בביהמ"ד בשבת קודש
מלאכת דש (2) – סחיטת פירות

איסור סחיטת פירות

התחלנו לעסוק במלאכת דש והגדרנו שזו מלאכה שעניינה להפריד או להוציא את האוכל מתוך הפסולת המחוברת אליו שבתוכה/עליה גדל, כגון הוצאת גרעין החיטה מתוך קליפתו וניתוקו מן החיבור לגבעול. כמובן דישה היא דווקא בגבעול שאינו מחובר לקרקע, שהרי בגבעול שעודנו מחובר מעשה כזה יחשב כקצירה.

במשנה¹ נאמר שאין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין, ופרשו רש"י ור"מ שהאיסור הוא משום מפרק² שהוא תולדת דש.³ המיץ נמצא בתוך הפרי ומחובר אליו ובעת שסוחטים אותו ביד/בכלי הרי הוא נפרד מתוך המעטפת שלו שהיא כפסולת ביחס למיץ. אפשר להגדיר זאת גם כהוצאת 'משקה' מתוך 'אוכל' – שהם דברים מנוגדים. הפרי מגדים⁴ מבאר שדש הוא בהפרדה בין דברים מנוגדים: הוצאת אוכל מתוך פסולת או משקה מתוך אוכל, המשקה הוא דבר חדש שלא היה בעולם קודם הסחיטה.

¹ שבת קמג:

² רש"י שבת קמג; רמב"ם הל' שבת פ"ה ה"י.

³ מפרק תולדת דש - רש"י שבת עג: קמג; רמב"ם הל' שבת פכ"א הי"ב, ועי' תוס' שבת שם. בעניין הגדרת החילוק בין דש לבין מפרק יש כמה גישות - א) ע"פ שו"ע ר"ר (שיט ט, ובקו"א ס"ל תקי) ומאמר מרדכי (קורנמל) דש היינו בכלי ומפרק הוא ביד, ב) המהר"ם בנעט (בס' מגן אבות) כתב שמפרק הוא רק בחליבה וסחיטה וכן משמע מדברי ר"א בן הרמב"ם (ברכת אברהם שבת פ"ח ה"ז). ג) השואל בברכת אברהם שם סובר שמפרק היינו דש עצמו ולא תולדה וכן משמע לכאורה בתשובות הגאונים (שערי תשובה רכא).

⁴ אשל אברהם בהקדמה לסי' שכ, חקירה ה'

איזו סחיטה אסורה?

למסקנת הגמ' אין חיוב חטאת אלא על סחיטת זיתים וענבים בלבד,⁵ אבל סחיטת תותים ורימונים איסורה מדרבנן,⁶ שכיוון שיש הסוחטים אותם ומחשיבים את מימיהם כמשקה גזרו בהם משום זיתים וענבים.⁷ אך שאר פירות מותר לסחטם בשבת כיוון שאין רגילים לסוחטם כלל ולכן אין מימיהם מוגדרים משקה ואין זו דישה.

לפי זה יש לשאול האם מותר לסחוט תפוזים לדוגמה?

לצורך זה עלינו לברר מהם הקריטריונים על פיהם מגדירים 'משקה'.

דעת רוב הראשונים שהדבר הקובע הוא דרך העולם,⁸ אם רוב הפירות עומדים לסחיטה או שרוב בנ"א סוחטים אותם למימיהם אז היוצא מהם נחשב משקה ולכן הוצאתו היא דישה – שמוציא משקה מאוכל. בימי חז"ל המציאות היתה שרק זיתים וענבים עמדו ברובם לסחיטה ולכן אמרו שרק בשני אלו האיסור הוא דין תורה.

בתותים ורימונים אף שאין רובם עומדים לסחיטה מ"מ כיוון שרבים סוחטים אותם גם כן אסרו את סחיטתם אטו זיתים וענבים,⁹ ואפשר לבאר שאסרום כיוון שיש הסוחטים

⁵ גמרא שבת קמה.

⁶ גמרא שבת קמג: ואילך

⁷ רמב"ם הל' שבת פכ"א הי"ב

⁸ רש"י קמה. ד"ה דבר תורה, רשב"א קמה. ד"ה למימיהן

⁹ ב"י בביאור דעת הרי"ף

מותר לסוחטו. לגבי תפוזים ואשכוליות וכדו' שרובם לסחיטה יש מקום להסתפק אם איסור סחיטתם מה"ת או מדרבנן, ונראה שלרוב הפוסקים איסורם מדרבנן.¹⁴ דעת הגרי"ש אלישיב היתה שסחיטת תפוזים אסורה מה"ת אך דעת הגר"ע יוסף היתה שאיסורם מדרבנן.

לשתי השיטות כמובן שאסור לסחטם בשבת אך בכל זאת יש נפקא מינות במחלוקת זו:

א. לעניין אמירה לנכרי שמותרת באיסור דרבנן לצורך מצוה וכדומה.¹⁵

ב. לעניין מעשה שבת – אם נסחטו באיסור בשוגג, ששוגג בדרבנן מותר ושוגג באיסור תורה אסור (אלא אם כן בשעת הדחק).¹⁶

אותם בצירוף לכך שאיש זה סוחט אותם והרי הוא מחשיב אותם בעצמו כמשקה.¹⁰

בשאר פירות שאין רגילים לסחטם – אפילו אם יסחטם למימיהם מותר כיוון שבטלה דעתו אצל כל אדם ואין זה נחשב משקה.

בגמרא¹¹ הוזכרו בקטגוריה זו 'פגעין' שהם שזיפים שמותר לסחטם כיוון שאין רגילים לסחטם, אך בימינו המציאות היא שרגילים לסחטם ואי אפשר להתיר את סחיטתם, על אחת כמה וכמה תפוזים שעומדים רובם לסחיטה יש מקום לומר שסחיטתם אסורה מה"ת שהרי בימינו הם כמו זיתים וענבים שרובם לסחיטה.

אמנם יש שהבינו¹² שזיתים וענבים אסורים מן התורה כיוון שמוגדרים משקה בשבעת המשקים (י"ד שח"ט ד"ם) לכל דיני התורה,¹³ ואם כן שם 'משקה' אינו תלוי בדרך העולם אלא בהגדרה ההלכתית של 'משקה'. לפי זה אף שרוב התפוזים לסחיטה איסור סחיטתם הוא רק מדרבנן.

נמצא שיש להסתפק לגבי פירות העומדים לסחיטה בימינו אם איסורם מה"ת (שכיוון שרובם לסחיטה מימיהן נקראים 'משקה') או שאיסורם מדרבנן (כיוון ששם 'משקה' הוא כהגדרתו לכל התורה ולא תלוי במנהג).

לסיכום –

במציאות כיום אסור לסחוט את כל הפירות שהרי כמעט כל פרי יש הסוחטים אותו. אולם אם נמצא פרי שאין סוחטים אותו כלל יהיה

¹⁴ וכן נראה מהב"י (סימן שכ א(ב)) שכתב שתותים ורימונים לאו דווקא אלא ה"ה לשאר פירות שסוחטים אותם, ואח"כ כתב "ולא עוד אלא אפילו אם רובא דעלמא אין נוהגין לסחוט אותו פרי למימיו...". ומוכח שסבר שאף כשהרוב סוחטים הוי כתותים ורימונים.

¹⁵ שו"ע או"ח שז ה

¹⁶ שו"ע או"ח שיח א, משנ"ב סק"ז ובאור הלכה ד"ה המבשל

¹⁰ רמב"ן ורשב"א בביאור דעת הר"ף. וכ"כ מג"א וב"ח.

¹¹ קמד:

¹² פמ"ג בדעת הר"ן (וכן קצת משמע בפיה"מ לרמב"ם שבת

פרק כב משנה א ודו"ק).

¹³ מכשירין פרק ו משנה ד

